

перераспределение ролей между ее участниками, повышает мотивацию, развивает самостоятельность, обеспечивает индивидуализацию и дифференциацию учебного процесса, способствует модернизации традиционной системы обучения. Все это дает возможность улучшить качество обучения.

Summary

DEVELOPMENT OF PHILOSOPHICAL AND LEGAL KNOWLEDGE OF FUTURE DOCTORS BY USING INFORMATION TECHNOLOGIES

Bilanov A.S., Zinchenko N.O.

Key words: information technologies, communication, professional training, internet, social networks, multimedia projection.

The experience of introducing information and communication technologies into teaching social sciences as philosophy, jurisprudence and medical jurisprudence at the Department of Philosophy and Social Sciences of the Highest State Educational Institution "Ukrainian Medical Dental Academy" allows us to determine the following directions of their effective application: 1. use of ICT during training sessions, i.e. at lectures and seminars; 2. use of ICT during the preparation of abstracts and scientific papers. The systematic use of information and communication technologies is helpful in creating fundamentally new information educational environment, thereby providing ample opportunities for educational activities, significantly affecting the redistribution of roles between participants of training process, increasing motivation, developing independence, providing student-centred approach, facilitating the modernization of traditional systems of learning. All this makes it possible to improve the quality of training.

УДК 613.86:378.144.001.26

Головкова Т.А., Онул Н.М.

ПСИХОГІГІЄНІЧНІ ЗАХОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ УМОВ НАВЧАННЯ

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», м. Дніпро

У статті розглянута актуальна проблема взаємодії і взаєморозуміння в студентському середовищі вищої медичної школи. Дослідження міжособистісних відносин серед студентів-медиків Дніпропетровської медичної академії проведені з метою розробки засобів психопрофілактики факторів, які негативно впливають на умови навчання, а відтак – на стан здоров'я молоді. Результати дозволили встановити ступінь комунікабельності у групах за рівнем особистісної сумісності, істинних лідерів, кількість конфліктів в групах, їх характеристики тощо. Отримані дані свідчать про нагальну необхідність розробки заходів, спрямованих на створення превентивного освітнього простору, як передумову підвищення ефективного професійного навчання. Важливою складовою отриманих результатів є визначення психологічного «портрету» студента в мікросередовищі, що дає можливість прогнозувати його особистісний потенціал для подальшого врахування при професійному відборі у майбутній навчальній, громадській та науковій діяльності.

Ключові слова: психологічний мікроклімат, студенти, академічна група, соціометричний метод, коефіцієнт міжособистісної сумісності.

Вступ

Навчальний процес вищої школи, як складова частина освітнього процесу та виховання всебічно розвиненої особистості, що відповідає потребам сучасного суспільства, повинен забезпечити самореалізацію здібностей студента [2,6]. Підвищення освітнього рівня лікаря, як фактора його конкурентоспроможності, є одним із основних завдань вищої медичної освіти та зумовлює високі вимоги до якості підготовки спеціалістів медичного профілю.

У цьому ключі одним із пріоритетних напрямів є створення відповідного мікроклімату шляхом організації такого освітнього середовища, яке б заохочувало й спонукало до взаємодії, взаємної довіри; виконання інтерактивних вправ, які дають змогу студентам краще пізнати інших учасників навчального процесу; пояснення мети, технології, алгоритму навчання, характеру очікувань, що забезпечує у студентів відчуття самодостатності; позитивного зворотного зв'язку, стимулювання зусиль і досягнень студентів [9]. До форм роботи з колективом у цьому аспекті

належать використання психогігієнічних підходів у практичній діяльності закладу для організації групової співпраці вихованців з метою забезпечення максимальної ефективності навчального процесу [3,5].

Особливе місце при цьому належить саме активізації людського фактора та спрямованості кожного викладача і куратора на створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в колективі, зокрема мобілізації зусиль педагогів вищого навчального закладу [1,2,10]. Вищезначене свідчить, що психогігієнічна діагностика у навчальному процесі є досить актуальним завданням для професорсько-викладацького складу вищого медичного навчального закладу, адже система організації навчально-виховного процесу передбачає певні правила, а поведінкові реакції можуть бути найрізноманітнішими. Тому студенти мають знаходити свої самостійні рішення, в яких закономірно виявлятимуться їх психічні та соціально-психологічні характеристики. Це знаходить прояв у емоційному ставленні до процесу навчання, прагненні до ідентифікації особистої ролі в ньому.

му, виборі шляхів для реалізації завдань, що значно полегшується при низькому рівні «конфліктності» у групі.

Означені питання викликають професійну потребу педагогів враховувати психогігієнічні аспекти навчальної і виховної роботи задля збереження психічного здоров'я студентів [5].

Таким чином дослідження, що присвячені теоретично-методичним основам психогігієнічних заходів, мають стати базовим компонентом професійної підготовки викладачів освітніх закладів так само, як і набуття ними відповідних умінь, яких потребує практична педагогічна і психологічна діяльність в умовах різних мікросоціальних угруповань вищих навчальних закладів [5].

Мета дослідження

Визначення показників колективоутворення та оцінки психологічного мікроклімату в студентських академічних групах задля розробки заходів щодо оптимізації умов їх навчання.

Матеріали та методи

Дослідження проведені на базі кафедри загальної гігієни Дніпропетровської медичної академії при застосуванні соціометричного методу, який передбачає індивідуальне (анонімне) заповнення соціометричної карти [4,7]. Діагностика психологічного мікроклімату у колективах передбачає встановлення таких показників, як: індивідуальний коефіцієнт сумісності студента, груповий коефіцієнт сумісності, кількість конфліктів у групі та їх характеристика, особистості істинних лідерів. Величина коефіцієнту міжособистісної сумісності коливається від 0 до 3 ум. од. (0% та 100% відповідно). Дані дослідження отримані протягом 2012-2016 років і проведені серед студентів III курсу зі спеціальності «медико-профілактична справа». Усього у дослідженнях брали участь 11 груп (163 респондента). Проаналізовані результати анкетування 99% студентів, що навчалися у групах спостереження протягом п'ятирічного періоду. Отримані результати опрацьовані за допомогою методів математичної статистики.

Результати та їх обговорення

Студентська академічна група є різновидом малої групи зі своїми етапами перетворення її на колектив, із параметрами розвитку та критеріями сформованості, внутрішнім психологічним мікрокліматом [8]. Дані аналізу соціометричних карт свідчать про те, що коефіцієнт міжособистісної сумісності складає, у середньому, 64% та оцінюється як вищий за середній. Величина цього показника в усіх дослідних групах коливається від 53% до 77%. При цьому в динаміці спостережень груповий коефіцієнт сумісності має тенденцію до спаду, а саме: ступінь дружності серед юнаків і дівчат зменшився за останні 4-5 років на 1,5%. Цікавим фактом є те, що в згуртова-

них групах істинні лідери мають високий рівень психологічної сумісності – до 90% порівняно з лідерами інших груп. Так, менш дружні студентські колективи з рівнем індексу сумісності 53-59% мають лідерів, яких підтримують значно менша кількість респондентів – 73-77% відповідно. В середньому за весь п'ятирічний період спостереження індекс істинного лідера (неформального) становить 83%. Особистості істинних та формальних лідерів співпали лише в двох групах, що складає 18,2% від загальної кількості груп спостереження. При цьому формальні лідери (старости академічних груп) стали значно втрачати комунікативні здібності, тому що їх авторитет в динаміці часу за середніми величинами знизився з 93% до 73%. У 18,2% колективів, що приймали участь у дослідженнях, старости мали індивідуальний коефіцієнт сумісності – 1,25-1,3 ум. од., який свідчить про критичний рівень підтримки – менше половини одногрупників (42-43%).

З 11 об'єктів освітньої соціалізації не знайшлося жодного, де б не спостерігалось виникнення конфліктів, їх загальна кількість – 56 випадків. У напружених відносинах з однолітками знаходяться 35,5% респондентів, а 7,5% з них одночасно мають взаємні протиріччя з 2-3 студентами.

З одного боку, конфлікти стають невід'ємною частиною студентського життя, в якому процес соціалізації сучасного студента супроводжується його психофізіологічним розвитком і проходить на тлі трансформації суспільства, що створює нові проблеми й ускладнює цей процес. Тому уникнути конфліктів неможливо, але є спосіб уникнути їхнього руйнівного впливу на взаємодію людей – навчитися вибирати ефективні стратегії врегулювання конфліктних ситуацій, що дозволяють не тільки конструктивно вирішувати виникаючі проблеми, але й зберігати міжособистісні відносини на високому рівні. З другого боку – слід пам'ятати, що конфліктна ситуація не обов'язково переростає в конфлікт. Тому для попередження протиріч важливо міжособистісне спілкування студентів, здобування навиків соціальної взаємодії, збільшення набору соціальних ролей, розширення уявлень про власну особистість, що сприяє аналізу ситуації, пошуку виходу з неї, з урахуванням потреби опонентів, та поверненню до конструктивної співпраці.

Спостерігається особливе ставлення у колективі до деяких юнаків та дівчат (1-2 випадки на групу), з найнижчим індивідуальним коефіцієнтом сумісності – менше 1,5 ум. од., що характеризує їх як аутсайдерів, питома вага таких студентів – 12% з 163 опитаних. Доцільно підкреслити те, що кількість конфліктів і ступінь підтримки одногрупників не завжди були взаємопов'язаними – ці поняття мають більш широкий зміст. Однак, на фоні зменшення загальної кількості конфліктів в сучасних студентських колективах, спостерігається тенденція присутності

великої кількості конфліктів між респондентами в групах з низьким рівнем коефіцієнту міжособистісної сумісності.

Отримані за допомогою досліджень науково обґрунтовані показники групового життя студентів, що обумовлюють розвиток емоційного інтелекту навчальної спільноти, стали підґрунтям для розробки системи заходів щодо створення сприятливого психологічного мікроклімату, які мали наступні напрямки:

- формування психологічної культури формального лідера групи;
- постановка перед колективом цікавої, корисної мети, досягнення якої потребує творчої праці, а процес формує емпатії для її членів;
- оволодіння навичками ділового спілкування;
- висока вимогливість і довіра членів організації друг до друга;
- доброзичлива та ділова критика;
- поведінка зі стратегією запобігання конфліктів;
- вільне вираження власної думки членами організації під час обговорення всіх питань групового життя;
- залучення всіх одногрупників до обговорення та аналізу найсуттєвіших питань життя колективу;
- узгодження інтересів і потреб усіх членів колективу;
- високий ступінь взаємодопомоги в повсякденному житті та у стресових ситуаціях.
- достатня інформованість студентів про всі аспекти їх внутрішнього життя.

Крім того, задля максимальної продуктивності впровадження профілактичних заходів в «архітектуру самоорганізації» академічної групи, були взяті до уваги особливості психологічних умов в окремих колективах: перспективність і рівень самооцінки кожного члена колективу, самосвідомість індивіда, унікальність і однорідність складу колективу, наявність навиків самоврядування у студентів тощо.

Заходи щодо пристосування юнаків та дівчат до соціального середовища впроваджувались шляхом:

- проведення практичних та лекційних занять з пізнавальною та навчальною метою з питань впливу психогенних факторів на психічне здоров'я, заходів психопрофілактики, психологічні умови освітнянського розвитку, з вивченням відповідних методик та активної участі у їх апробації;
- оприлюднення в відповідних колективах позитивних результатів досліджень та обговорення у формі «Сократова діалогу»;
- проведення особистих співбесід зі студентами, в ході яких кожен з них отримав рекомендації щодо зниження рівня розбіжностей та підвищення рівня симпатії серед однолітків, вірного вибору поведінки у колективі, мінімізації конфліктних ситуацій та зменшення емоційної напруги

серед юнаків та дівчат у період навчання;

– проведення організаційно-виховної роботи з залученням студентів до масових навчально-культурних заходів, для формування «командного духу», який є джерелом натхнення, стимулом подолання труднощів, спонукає на дружні стосунки, дає почуття задоволення й розуміння того, що зусилля оправдані;

– робота деканату з «групою ризику», яка спрямована на вирішення у молоді проблем адаптації в студентському середовищі (психологічна та соціальна підтримка);

Враховуючи найважливіший етап соціалізації студента – процес навчання, який полягає у формуванні особистості в умовах соціокультурного простору шляхом засвоєння в ході виховання і навчання загальнокультурного і соціального досвіду, зростає практичне значення контролю психогігієнічного забезпечення освітньої діяльності для підвищення загальної і професійної стійкості, а також адаптаційних можливостей майбутнього лікаря.

Висновки

1. Психологічний мікроклімат в академічних групах вищого медичного навчального закладу за станом соціальних відносин серед студентів здебільш є сприятливим, свідченням чому є вище за середнє значення коефіцієнту міжособистісної сумісності – 64%. Крім того, значний середній індекс істинного лідера (83%) вказує на існування авторитетної молоді, яка здатна організовувати, об'єднувати, разом взаємодіяти та розвиватися, координувати і забезпечувати міжособистісні контакти з іншими членами соціуму, а також здійснювати вибір оптимальних та ефективних шляхів вирішення тих чи інших проблем.

2. У той же час нами виявлено низку проблем міжособистісних відносин: більше третини юнаків та дівчат сучасних академічних груп залучені до конфліктів; в динаміці 5-річного періоду спостерігається зниження індексу сумісності старост на 20%, а в деяких групах зафіксовано критичний рівень цього показника для формального лідера (42-43%); досить чисельною серед студентської молоді є «група ризику», до якої увійшли студенти, що конфліктують з декількома одногрупниками (7,5%) та не мають достатньої їх підтримки (аутсайтери, 12%). Така ситуація викликає обмеження або припинення комунікації та міжособистісної взаємодії, незадоволення результатами спільної праці, а відтак призводить до гальмування рішення низки колективних проблем, негативно впливає на умови та ефективність навчального процесу.

3. Використання обґрунтованого психологічного «портрету» студента в мікросередовищі породженого системою неформальних відносин, спонтанно сформованого, на рівні напівусвідомлених психологічних переваг та недоліків має практичне значення та дозволяє прогнозувати його особистий потенціал у майбутній навчаль-

ній, громадській та науковій діяльності. Використання даної методики в системі психогігієнічного моніторингу дає можливість спостереження за динамікою розвитку особистості та психологічного мікроклімату в колективі, а також здійснення заходів з формування ключових професійно-значущих характеристик та властивостей особистості майбутнього лікаря, засобів комунікацій серед молоді, пошуку поліпшення зв'язків із членами колективу, моделювання стилів управлінської поведінки формальних лідерів і може застосовуватися в навчально-виховній роботі закладів освіти різних рівнів акредитації, зокрема медичних.

Література

1. Алмазов Б.Н. Психологические основы педагогической реабилитации: учеб. пособие / Б.Н. Алмазов. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2008. – 285 с. - [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.knigafund.ru/>
2. Ананьев В.А. Основы психологии здоровья. Книга 1. Концептуальные основы психологии здоровья / В.А. Ананьев. – СПб. : Речь, 2006. – 384 с.
3. Ананьев В.А. Практикум по психологии здоровья. Методическое пособие по первичной специфической и неспецифической профилактике / В.А. Ананьев. – СПб. : Речь, 2007. – 320с.
4. Белецкая Э.Н. О роли методики определения уровня психологического климата коллектива в воспитательной работе преподавателей медицинских вузов / Э.Н. Белецкая, Т.Д. Землякова // III міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта». – Дніпропетровськ, 2006. – Т. 5. – С. 52-54.
5. Болтівець С.І. Теоретико-методичні засади педагогічної психогігієни: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора психолог. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». / С.І. Болтівець – К., 2005. – 41 с.
6. Пахальян В.В. Психопрофілактика в освіті / В.В. Пахальян // Вопросы психологии. – 2002. – № 1. – С. 38-44.
7. Полякова О.Б. Психогігієна і профілактика професійно-деформаційної особистості: навчальне посібник / О.Б. Полякова. – М. : НОУ ВПО Московський психолого-соціального інституту, 2008. – 304 с.
8. Сергета І.В. Сучасна психогігієна: проблеми та перспективи розвитку / І.В. Сергета, О.П. Мостова, Р.В. Теклюк [та ін.] // Актуальні питання гігієни та екологічної безпеки України (сьомі Марзевські читання). – К., 2011. – С. 177–178.
9. Стрельніков В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельніков, І. Г. Бритченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.
10. Утлик В.Э. Психологический климат студенческой группы / В.Э. Утлик // Инновации в образовании. – 2010. – № 8. – С. 32-42.

Реферат

ПСИХОГИГИЕНИЧЕСКИЕ МЕРОПРИЯТИЯ ОПТИМИЗАЦИИ УСЛОВИЙ ОБУЧЕНИЯ

Головкова Т.А., Онул Н.М.

Ключевые слова: психологический микроклимат, студенты, академическая группа, социометрический метод, коэффициент межличностной совместимости.

В статье рассмотрена актуальная проблема взаимодействия и взаимопонимания в студенческой среде высшей медицинской школы. Исследование межличностных отношений среди студентов-медиков Днепропетровской медицинской академии проведено с целью разработки средств психопрофилактики факторов, которые негативно влияют на условия обучения, а следовательно - на состояние здоровья молодежи. Результаты позволили установить степень коммуникабельности в группах по уровню личностной совместимости, истинных лидеров, количество конфликтов в группах, их характеристику и т.д. Полученные данные свидетельствуют о необходимости разработки мероприятий, направленных на создание превентивного образовательного пространства, как предпосылку повышения эффективного профессионального обучения. Важной составляющей полученных результатов является определение психологического «портрета» студента в микросреде, что дает возможность прогнозировать его личностный потенциал для дальнейшего учета при профессиональном отборе в будущей учебной, общественной и научной деятельности.

Summary

PSYCHOHYGIENIC MEASURES TO IMPROVE STUDENTS' ENVIRONMENT

Golovkova T.A., Onul N.M.

Key words: psychological microclimate, students, academic group, sociometric method, interpersonal compatibility coefficient.

The article describes the urgent issue of interaction and mutual understanding between the students of higher medical school. A study of interpersonal relationships among medical students of Dnepropetrovsk Medical Academy was conducted to develop psychological measures for prevention of factors negatively affecting the education environment and, therefore, on the general health of young people. The results allowed us to establish the degree of group communicability according to the level of personal compatibility, the true leader, the number of conflicts in groups, their characteristics etc. Obtained data indicate the necessity to develop measures for the creation of a preventive educational environment as a precondition for increasing the effective professional training. An important part of the results obtained is the definition of psychological "portrait" of a student in the microenvironment that enables to predict his or her personal potential for further consideration in the selection of professional training, social and scientific activities in the future.